

ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

УДК 336.64

Т.А. Д'якова

ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ СУМСЬКОГО РЕГІОНУ

Проаналізовано фінансову стійкість сільськогосподарських підприємств Сумської області на основі узагальнюючих та часткових показників, що спеціалізуються на виробництві продукції рослинництва та тваринництва.

Постановка проблеми. Проблема управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств є складною й багатогранною, оскільки їм крім необхідності забезпечувати разом із платоспроможністю, стійкістю та прибутковістю, потрібно враховувати специфічні для галузі особливості кругообігу фінансів. Визначення рівня фінансової стійкості підприємств аграрної сфери є надзвичайно важливим, особливо за сучасних економічних умов постійної зміни політичної й економічної ситуації в країні, що може негативно вплинути на господарську діяльність підприємств, зважаючи на зменшення обсягів фінансових ресурсів та інвестиційних пропозицій. У процесі здійснення інвестиційної діяльності забезпечується підвищення рівня фінансової стійкості та платоспроможності підприємства. Рівень фінансової стійкості – один з основних критеріїв при попередній оцінці доцільності вкладення коштів у підприємство.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання фінансових відносин, фінансових ресурсів взагалі та фінансової стійкості зокрема, досліджувалися в працях багатьох провідних вчених-економістів. Значний внесок у рішення цієї проблеми внесли: І.А. Бланк, М.Я. Дем'яненко, Н.Є. Зимин, В.В. Ковальов, Л.О. Коваленко, В.О. Мен, Й.С. Пасхавер, А.М. Поддєрьогін, Г.Б. Поляк, А.В. Чупіс, П.А. Стецюк та ін. Незважаючи на велику кількість наукових публікацій, потребує подальшого дослідження питання оцінки фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств як складова стійкого розвитку підприємств аграрної сфери.

Метою статті є оцінка фінансової стійкості підприємств аграрної сфери Сумської області, що спеціалізуються на виробництві продукції рослинництва та тваринництва, як складової економічної стійкості сільськогосподарських підприємств.

Результати дослідження. Сучасний стан розвитку агропромислового комплексу Сумщини характеризується наявністю великої кількості суб'єктів господарювання різних форм власності. Станом на 1 січня 2012 року в області функціонує 1092 агроформування, в тому числі: фермерських господарств – 722, сільськогосподарських підприємств – 370, з них 8 дослідних господарств. В структурі валового регіонального продукту області частка аграрного сектору економіки складає 17%, що є другим показником після промисловості. Галузеві складові агропромислового комплексу характеризуються запровадженням сучасних технологій та новітніх досягнень, що прискорюють його розвиток та дають якісно кращі результати порівняно із застарілими методами господарювання.

Проведені дослідження дають змогу зробити висновок, що у вартісному виразі валова продукція рослинництва у 2011 досягла рівня 1990 року і є найвищою за більш ніж 20 років дослідження (рис. 1). На противагу, виробництво продукції тваринництва зменшилось за аналізованій період майже у тричі з 5729 до 1950 млн.грн. У цілому, вартість валової продукції зросла на 36% порівняно з 2010 роком.

Фінансова стійкість є найголовнішою складовою економічної стійкості підприємства. Виходячи з цього, проведемо комплексний аналіз фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств, що спеціалізуються на виробництві продукції рослинництва та тваринництва.

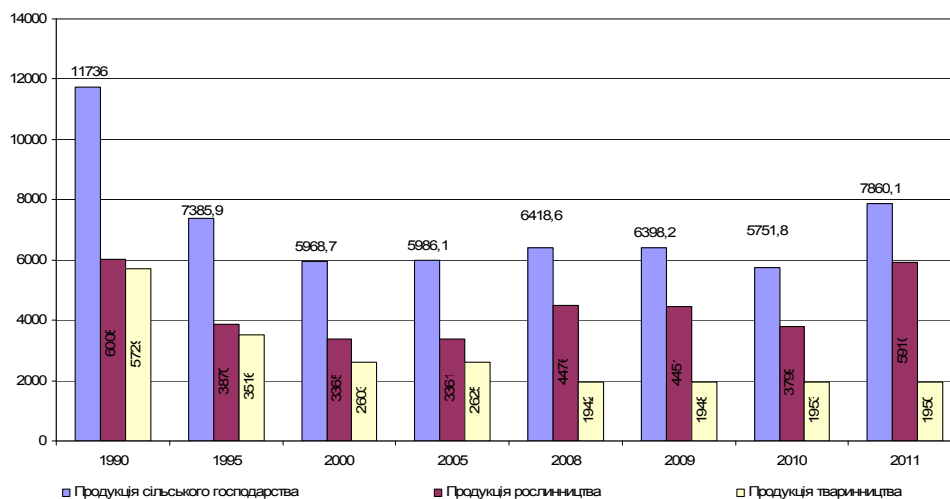

Рис. 1. Графічне відображення динаміки виробництва продукції сільського господарства за 1990-2011 роки, млн.грн.

Джерело: побудовано на основі статистичних даних

Умовою й гарантією виживання й розвитку будь-якого підприємства, як бізнес-процесу, є його фінансова стабільність. Якщо підприємство фінансово стійке, то воно в стані «витримати» несподівані зміни ринкової кон'юнктури, і не опинитися на краю банкрутства. Більш того, чим вище його стабільність, тим більше переваг перед іншими підприємствами того ж сектора економіки в одержанні кредитів і залученні інвестицій. Фінансово стійке підприємство вчасно розраховується за своїми обов'язками з державою, позабюджетними фондами, персоналом, контрагентами. Фінансова стабільність підприємства – це його надійно-гарантована платоспроможність у звичайних умовах господарювання й випадкових змін на ринку. До основних факторів, що визначають фінансову стійкість підприємства, належить фінансова структура капіталу (співвідношення позикових і власних коштів, а також довгострокових і короткострокових джерел коштів) і політика фінансування окремих складових активів (насамперед необоротних активів і запасів). Тому з метою оцінки фінансової стійкості необхідно проаналізувати не тільки структуру фінансових ресурсів, але й напрями їхнього вкладення. Фінансову стійкість підприємства визначають за системою узагальнюючих та часткових показників.

Узагальнюючим показником фінансової незалежності є надлишок або нестача джерел фінансування для формування запасів, який визначають як різницю між величиною джерел покриття та величиною запасів. Вартість запасів порівнюють послідовно з наявністю власного оборотного капіталу, довгостроковими зобов'язаннями та короткостроковими кредитами та позиками. Відповідно до забезпеченості запасів, згаданими варіантами фінансування, розрізняють чотири типи фінансової стійкості:

1. Абсолютна стійкість – цей тип фінансової ситуації зустрічається рідко та вказує, що для забезпечення запасів достатньо власного оборотного капіталу, платоспроможність підприємства гарантована.

2. Нормальна стійкість – для забезпечення запасів залучають власний (постійний) капітал та довгострокові кредити та позики, платоспроможність гарантована.

3. Передкризовий (критичний) фінансовий стан – для забезпечення запасів крім власного оборотного капіталу та довгострокових кредитів і позик залучають короткострокові кредити та позики, платоспроможність порушено, але є можливість її відновити за рахунок скорочення дебіторської заборгованості, прискорення оборотності запасів;

4. Кризовий фінансовий стан – для забезпечення запасів, не вистачає зазначених джерел їх фінансування, підприємству загрожує банкрутство, поновлення запасів відбувається за рахунок коштів, які сформувалися за рахунок уповільнення оборотності кредиторської заборгованості.

Оцінку фінансової стійкості на основі узагальнюючих та часткових показників наведено у табл. 1-4 та проілюстровано на рис. 2.

Таблиця 1

Узагальнюючий показник фінансової стійкості по підприємствам, що спеціалізуються на виробництві продукції рослинництва

Показники	2000 рік	2005 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2011/ 2000 +,-
Наявність власного оборотного капіталу для формування запасів	-199861,70	-71148,50	-530201,80	-593709,00	-409891,43	-210029,73
Наявність власного оборотного капіталу, поточних відстрочених позик для формування запасів	194333,45	189820,55	547402,25	550641,60	959910,78	765577,33
Наявність власного оборотного капіталу, поточних відстрочених позик, короткострокових кредитів та позик для формування запасів	213269,35	262624,55	705111,45	656589,50	1179344,62	966075,27
Запаси	410897,20	456768,30	763021,90	764153,60	1433843,67	1022946,47
Надлишок (+) нестача (-) власного оборотного капіталу для формування запасів	-610758,90	-527916,80	-1293223,7	-1357862,6	-1843735,1	-1232976,2
Надлишок (+) нестача (-) власного оборотного капіталу, поточних відстрочених позик для формування запасів	-216563,75	-266947,75	-215619,65	-213512,00	-473932,90	-257369,15
Надлишок (+) нестача (-) власного оборотного капіталу, поточних відстрочених позик, короткострокових кредитів та позик для формування запасів	-197627,85	-194143,75	-57910,45	-107564,10	-254499,05	-56871,20
Запас стійкості фінансового стану, днів	-	-	-	-	-	-
Надлишок (+) нестача (-) джерел фінансування на 1 грн. запасів, грн.	-0,48	-0,43	-0,08	-0,14	-0,18	0,30
Тип фінансової ситуації відповідно класифікації	Критичний фінансовий стан					-

Джерело: розраховано на основі статистичних даних

Таблиця 2

Узагальнюючий показник фінансової стійкості по підприємствам, що спеціалізуються на виробництві продукції тваринництва

Показники	2000 рік	2005 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2011/ 2000 +,-
Наявність власного оборотного капіталу для формування запасів	2235,70	15877,00	120221,00	97805,50	198993,57	196757,87
Наявність власного оборотного капіталу, поточних відстрочених позик для формування запасів	35952,90	67704,75	305277,45	291568,80	450155,85	414202,95
Наявність власного оборотного капіталу, поточних відстрочених позик, короткострокових кредитів та позик для формування запасів	38504,70	77874,65	319766,15	342937,30	551221,29	512716,59
Запаси	71842,70	98726,60	276797,10	325864,30	550710,67	478867,97
Надлишок (+) нестача (-) власного оборотного капіталу для формування запасів	-69607,00	-82849,60	-156576,10	-228058,80	-351717,10	-282110,10
Надлишок (+) нестача (-) власного оборотного капіталу, поточних відстрочених позик для формування запасів	-35889,80	-31021,85	28480,35	-34295,50	-100554,82	-64665,02
Надлишок (+) нестача (-) власного оборотного капіталу, поточних відстрочених позик, короткострокових кредитів та позик для формування запасів	-33338,00	-20851,95	42969,05	17073,00	510,63	33848,63
Запас стійкості фінансового стану, днів	-	-	18,84	11,03	0,16	0,16
Надлишок (+) нестача (-) джерел фінансування на 1 грн. запасів, грн.	-0,46	-0,21	0,16	0,05	0,001	0,46
Тип фінансової ситуації відповідно класифікації	Критичний фінансовий стан		Нормаль-на фінансова стійкість	Передкризовий фінансовий стан		-

Джерело: розраховано на основі статистичних даних

Проведені дослідження дають можливість зробити наступні висновки. Незважаючи на те, що в цілому підприємства аграрної сфери Сумської області є фінансово нестійкими, підприємства, що спеціалізуються на виробництві продукції тваринництва демонструють протилежні результати. Так, у 2008 та 2009 роках надлишок власного оборотного капіталу, поточних відстрочених позик та позик для формування запасів складав майже по 30 млн.грн. Нажаль у 2010 та 2011 році стійкість підприємств погіршилося, проте вони все ж мають 11 та 1 день запасу фінансової стійкості відповідно. Зрозуміло, що даний факт обумовлений специфікою галузі. Виходячи з цього, при розробці збалансованої системи показників доцільно окремо прораховувати економічну стійкість підприємств, які спеціалізуються на виробництві продукції тваринництва і рослинництва.

Часткові показники фінансової стійкості підтверджують раніше зроблені висновки (табл. 3, 4, рис. 2).

Таблиця 3

Часткові показники фінансової стійкості по підприємствам, що спеціалізуються на виробництві продукції рослинництва

Показники	теоретично-рекомендоване значення	2000 рік	2005 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2011/2000 +,-
Коефіцієнт економічної незалежності	$\geq 0,5$	0,594	0,511	0,168	0,175	0,206	-0,388
Коефіцієнт концентрації власного капіталу	$\leq 0,5$	0,406	0,489	0,832	0,825	0,794	0,388
Коефіцієнт фінансової залежності	$< 2,0$	1,684	1,956	5,949	5,725	4,843	3,159
Коефіцієнт фінансування	$> 1,0$	1,462	1,046	0,202	0,212	0,260	-1,202
Коефіцієнт заборгованості	$< 1,0$	0,684	0,956	4,949	4,725	3,843	3,159
Коефіцієнт забезпеченості запасів	$> 0,8$	0,472	0,414	0,711	0,714	0,666	0,194
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів	$> 0,5$	0,348	0,304	0,357	0,356	0,353	0,005
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у валюті балансу	0,3-0,5	0,637	0,518	0,352	0,362	0,278	-0,359
Коефіцієнт маневреності	$\geq 0,5$	0,175	0,261	1,309	1,212	1,177	1,002
Коефіцієнт довготермінового залучення коштів	-	0,263	0,265	0,722	0,718	0,628	0,365
Коефіцієнт інвестування	-	0,932	0,986	0,478	0,483	0,744	-0,188
Коефіцієнт покриття запасів	-	0,519	0,575	0,924	0,859	0,823	0,304
Коефіцієнт фінансової стійкості	-	0,805	0,695	0,605	0,619	0,555	-0,250
Коефіцієнт фінансового левериджу	$< 0,25$	0,356	0,360	2,601	2,543	1,689	1,333

Джерело: розраховано на основі статистичних даних

Таблиця 4

Часткові показники фінансової стійкості по підприємствам, що спеціалізуються на виробництві продукції тваринництва

Показники	теоретично-рекомендоване значення	2000 рік	2005 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2011/2000 +,-
Коефіцієнт економічної незалежності	$\geq 0,5$	0,761	0,640	0,606	0,545	0,517	-0,244
Коефіцієнт концентрації власного капіталу	$\leq 0,5$	0,239	0,360	0,394	0,455	0,483	0,244
Коефіцієнт фінансової залежності	$< 2,0$	1,314	1,562	1,651	1,835	1,935	0,621
Коефіцієнт фінансування	$> 1,0$	3,187	1,778	1,536	1,198	1,069	-2,118
Коефіцієнт заборгованості	$< 1,0$	0,314	0,562	0,651	0,835	0,935	0,621
Коефіцієнт забезпеченості запасів	$> 0,8$	0,500	0,681	1,100	0,892	0,816	0,316
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів	$> 0,5$	0,390	0,479	0,656	0,549	0,503	0,113
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у валюті балансу	0,3-0,5	0,699	0,506	0,344	0,357	0,305	-0,394
Коефіцієнт маневреності	$\geq 0,5$	0,126	0,303	0,577	0,563	0,605	0,479
Коефіцієнт довготермінового залучення коштів	-	0,105	0,190	0,260	0,273	0,253	0,147
Коефіцієнт інвестування	-	1,090	1,265	1,760	1,527	1,692	0,602

Показники	теоретично-рекомендоване значення	2000 рік	2005 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2011/2000 +,-
Коефіцієнт покриття запасів	-	0,536	0,789	1,155	1,052	1,001	0,465
Коефіцієнт фінансової стійкості	-	0,851	0,790	0,818	0,749	0,691	-0,160
Коефіцієнт фінансового левериджу	<0,25	0,118	0,234	0,35	0,374	0,338	0,220

Джерело: розраховано на основі статистичних даних

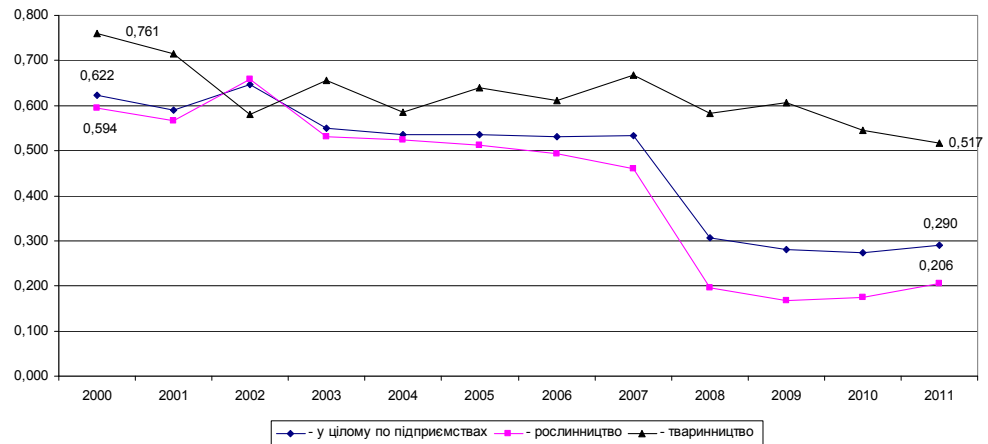

Рис. 2. Динаміка коефіцієнта автономії за 2000-2011 роки

Джерело: побудовано на основі статистичних даних

Коефіцієнти економічної незалежності (автономії), концентрації позикового капіталу, фінансової залежності та фінансування свідчать про вкрай високу залежність підприємств, що спеціалізуються на виробництві продукції рослинництва від зовнішніх джерел фінансування. Як свідчить фінансова наука, таку залежність можна вважати вигідною інвестиційною стратегією при умові постійного підвищення рентабельності власного капіталу. Проте отримані розрахунки, які будуть наведені нижче, нажалі говорять про інше.

На противагу, підприємства, що спеціалізуються на виробництві продукції тваринництва у 2008-2011 роках взагалі вийшли майже на оптимальні показники фінансової стійкості. Це свідчить про те, що галузь тваринництва, зважаючи на специфіку своєї діяльності є більш фінансово стійкою.

Заслуговує на увагу і динаміка коефіцієнту фінансового левериджу. Так, значно зросла залежність підприємств, що спеціалізуються на виробництві продукції рослинництва від довгострокових зобов'язань. Так, якщо у 2000-2007 роках на одну гривню власного капіталу припадало не більше 50 копійок довгострокових зобов'язань, то у 2008-2011 зазначене співвідношення різко зросло до 2-2,5 грн. Такі тенденції стали наслідком відображення у довгострокових зобов'язаннях зворотної фінансової допомоги. Саме через механізм зворотної фінансової допомоги частина сільськогосподарських підприємств змінювали свої власників і отримували додаткові інвестиційні ресурси.

Висновки. Проведений комплексний аналіз фінансового стану говорить про те, що фінансова стійкість переважної більшості підприємств аграрної сфери залишається на вкрай низькому рівні. Існує велика залежність від зовнішніх джерел фінансування, неоптимальною є структура фінансових ресурсів підприємств, платоспроможність знаходиться на дуже низькому рівні. Хоча підприємства, які змогли пристосуватися до зовнішнього оточуючого середовища, ефективно функціонують в сучасних умовах.

Таким чином, показники фінансової стійкості відображають реальний стан речей, що відбувається з підприємствами виробниками сільськогосподарської продукції незважаючи від спеціалізації.

SUMMARY

The author analyzes the financial stability of the agricultural enterprises of Sumy region on the basis of generalized and partial indicators that specialize in crop production and animal husbandry.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ

1. Подольська В.О. Фінансовий аналіз: навчальний посібник/ В.О.Подольська, О.В. Яріш. – К.: ЦНЛ, 2007. – 488 с.
2. Статистичний щорічник Сумської області за 2011 рік / За ред. Л.І. Олехнович. – Суми: Головне управління статистики у Сумській області, 2012. – 653с.
3. Фінансовий аналіз: навчальний посібник / М.Д. Білик, О.В. Павловська, Н.М. Притуляк, Н.Ю. Невмержицька. – 2-е вид., без змін. – К.: КНЕУ, 2007. – 592 с.
4. Цал-Цалко Ю.С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз [навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів екон. спец.] / Ю.С. Цал-Цалко. – 2-е вид., перероб. та доповн. – Житомир: Видавництво «Прес+», 2001. – 300 с.

Надійшла до редколегії 27 листопада 2012 р.